

Tautosakos darbai 65, 2023, p. 33–51
 ISSN 1392-2831 | eISSN 2783-6827
 DOI: <https://doi.org/10.51554/TD.23.65.02>

Iš sovietinės dainotyros: tarp pasirinkimo ir prievolės

BRONĖ STUNDŽIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

brone@liti.lt

<https://orcid.org/0000-0003-3155-2097>

SANTRAUKA. Iki šiol sovietmečio lietuvių folkloristika tyrinėta dar per mažai. Paprastai dėmesio centre atsiduria tik pagrindinės anuomet vykdytų darbų kryptys ir jų rezultatai: dainologijos baruose tai dainų žanrų klasifikacinės sistemos sukūrimas, vadinamųjų kapitalinių tautosakos šaltinių – *Lietuvių liaudies dainyno sąvado* – rengimas ir leidyba. Kol kas beveik visi nesidomėta pačia sovietmečio folkloristų karta ar kurio nors pavienio jos atstovo mokslinė veikla, ypač individualaus pasirinkimo galimybėmis. Pernai minėtos tautosakininkės Pranės Jokimaitienės 100-osios gimimo metinės paakino jos folklorinius darbus patyrinėti būtent sovietinės ideologijos reikalavimų, kurie buvo keliami šiai sričiai, kontekstuose. Nors iš tikrųjų tai išskirtinis atvejis, kadangi prieškariniu nepriklausomoje Lietuvoje augusios tautosakininkės biografija dėl įvairių priežasčių laikyta itin netinkama sovietiniam režimui. Todėl iš naujo perskaičius P. Jokimaitienės tautosakos publikacijas, rašytas sovietmečiu, gilinantis ir stebint jose galimų ideologinių įtampų lauką, tekstuose justi stiprios asmenybės, saikingai pasinaudojančios viešajam diskursui įprastu „vidinio cenzoriaus“ įrankiu, dvasia, kartu – gebėjimas nesileisti į jokių kompromisų su savo sąžine.

Siūloma P. Jokimaitienės mokslo darbų interpretacija taip pat leidžia konstatuoti, jog ji, dirbdama pagal visoje Sovietų sąjungoje unifikuoją folkloro tyrimų programą, nieko nedarė paviršutiniškai – nei tirdama dainų kūrybą kaip socialinį ar meninį diskursą, nei rašydama tautosakos sklaidos tekstus. Dauguma folkloristės dainų interpretacijų gerai argumentuotos, pasižymi konstruktyvumu, o jos dainų samprata, modeliuojama iš filologinių prieigų, yra nepraradusi savo reikšmės ir dabartiniu lietuvių folkloristikos etapu.

RAKTAŽODŽIAI: sovietmetis, P. Jokimaitienė, poetė, tautosakininkė, dainotyra, ideologinė kontrolė, vidinis cenzorius.

From the Soviet Folksong Research: Between Free Choice and Obligation

ABSTRACT. The history of the Soviet folkloristics has been underresearched until now. Usually, attention in centered only on the main directions and results of the works carried out during that period. In these folksong studies, these include creating classification system for folksong genres, as well as editing and publishing so-called fundamental sources of folklore – the multivolume collection of the “Book of Lithuanian Folk Songs”. So far, the generation of the Soviet-period folklorists or research activities of its representatives, especially the options

and alternatives that were available to them, have hardly been discussed, if at all. The 100th anniversary of Pranė Jokimaitienė, which was celebrated last year, encouraged to take a look at her folklore studies precisely in the context of the Soviet ideological demands, which were relevant to this sphere of research. However, her case is rather exceptional, since the biography of this scholar, who grew up during the interwar period in the independent Lithuania, was for various reasons completely inappropriate to the Soviet regime. Therefore, a fresh look at the folklore studies by P. Jokimaitienė written during the Soviet-period, and observations in the field of possible ideological tensions that can be discerned in them enables to identify a very strong person who, while moderately using the “inner censor” tool that was common in the public discourse, at the same time managed to resist any moral compromises.

The interpretation of research works by P. Jokimaitienė proposed in the article allows us to draw a conclusion that, while following the unified Soviet program for folklore research, she never did anything superficially – both investigating the folksong composition as a social or artistic discourse and writing popular texts on folklore. Most of her arguments are well documented and constructive, while her notion of folksongs is based on philological assumptions and still relevant to the Lithuanian folkloristics today.

KEYWORDS: Soviet-period, P. Jokimaitienė, poet, folklorist, folksong research, ideological control, inner censor.

ĮVADINĖS PASTABOS

Kodėl verta sugrįžti prie Pranės Jokimaitienės mokslinio palikimo. Pernai šventėme tautosakininkės Pranės Jokimaitienės (1922.03.01 – 1989.09.06) 100-ąsias gimimo metines, o nuo jos mirties jau praėjo trisdešimt ketveri metai. Per šį laiką gerokai pasikeitė tyrėjų kartos, įvairiais atžvilgiais atsinaujinusiuose folkloristikos baruose dirba jaunesnių generacijų atstovai. Ką šiandien jiems ir kartu platesnei humanitarinei publikai sako šios tyrėjos vardas? Kuo įsimintini jos, sovietmečiu tyrinėjusios tautosaką, atlikti darbai, kurie iš jų ir kodėl gali būti aktualūs šiuolaikinei folkloristikai? Tokie klausimai iš dalies gali būti rizikingi, turint galvoje daugeliu atvejų dominuojantį mūsų laikų požiūrį į anuometės sovietinės¹ diktatūros sąlygomis suvaržytą mokslo procesą ir neretai režimo ideologijai tarnavusius jo rezultatus, dabar dėl to sulaukiančius nemažai kritikos. Užduotį lengvina XX a. tautosakos mokslą ir pagrindinius jo veikėjus pristatantis Leonardo Saukos veikalas (Sauka 2016). Šioje folkloristikos istoriją, kartu ir solidų žinyną atstojančioje knygoje „[a]ptariamas dvidešimt šešių personalijų, jau išskelavusių anapus, prisilietimas prie lietuvių liaudies poetinės kūrybos“ (ten pat: 10). Tarp nemažo būrio folkloristų autorius išryškina pagrindinius P. Jokimaitienės nuopelnus, pateikia išsamią nuosekliai jos plėtotų tautosakinių darbų apžvalgą (ten pat: 381–412). Šiame straipsnyje tautosakininkės akademinę ir visuomeninę veiklą

1 Sąvokų *sovietinis* ir *tarybinis* skirtį čia skolinamasi iš literatūrologų: „[J]ei kalbama iš dabarties pozicijų, vartojamas žodis ‘sovietinis’ ir jo vediniai, jei iš paties sovietinio laikotarpio – žodis ‘tarybinis’ (jis neišvengiamas cituojant, nurodant šaltinius, parafrazuojant, kai kuriais atvejais ir mėginant atkurti laiko atmosferą)“ (Satkauskytė 2015: 23).

ketinama peržiūrėti kiek kitu rakursu – stebint ją sovietinės ideologijos kontekstuose. Tokią intenciją savaimė diktuoja ir išskirtinė šios akademinės bendruomenės narės situacija – režimui netinkanti biografija², kuri it koks juodas šleifas vilksis jai iš paskos visą gyvenimą ir kurios per visą sovietmetį prižiūrėtojai neišleis iš akių. Pasirinktai interpretacijai pasitelkiami mokslo darbai – knygos, studijos ir straipsniai, recenzijos, tautosakos populiarinimo tekstai, taip pat jos prisiminimai apie kartą ir save, rašytinis ją pažinojusiųjų atsiliepimų ir vertinimų diskursas. Atidžiau susitelkiama prie folkloristės tekstų, skelbtų periodikoje ir šiandien sunkiau prieinamų. Atlikto tyrimo atrama – šiuolaikiniai sovietmečio tyrimai literatūros, istorijos, folkloro srityse.

Netikėtas posūkis folkloristikos link. Kaip gerai žinoma, prieškarium būsimai tautosakininkei P. Aukštikalnytei, rašiusiai eilėraščius, dar mokykloje buvo pranašaujama talentingos poetės ateitis. Taip buvo ir vėliau, jai dalyvaujant Vinco Mykoliaičio-Putino suburtoje studentų šatrijiečių draugijoje³, telkusioje gabius jaunus žmones, tarp jų ir poetus, vadinamosios žemininkų kartos atstovus. Skirtingai nuo daugelio jų, užėjus sovietinei okupacijai poetė P. Aukštikalnytė nutilo. Šią mįslę-nemįslę ne kartą svarstė literatūros žinovai, spėliojo, nors ir numanydami asmeninį jaunos poetės apsisprendimą – nekurti okupacijos sąlygomis. Kaip tik tai turėdama galvoje, literatūrologė Donata Mitaitė pernai paskelbtame straipsnyje patikslino kolegą Virginijų Gasiliūną, vaizdingai pasakiusį, esą P. Aukštikalnytės atveju „telieka liūdnei pajuokauti: deja, žemininkų ložėje visos sėdimos vietos jau užimtos“⁴. D. Mitaitė tokį pašmaikštavimą kiek perinterpretavo ir teigė, jog „[n]e vietos žemininkų ložėje P. Aukštikalnytei neužteko – nenorėdama prisitaikyti prie sovietinių reikalavimų, keliamų poezijai, ji tiesiog persėdo į kitą ložę, skirtą jau ne poetams, o folkloristams. Poezija jos biografijoje liko kaip neišsiskleidusi galimybė“ (Mitaitė 2022: 87).

- .....
- 2 Pranės Aukštikalnytės tėvai tarpukariu Vabalninko miestelyje gyveno pasiturimai, dėl to sovietmečio pradžioje jie buvo išbuožinti; prieškarium dar moksleivei, vėliau studentei Pranei buvo žadama poetės ateitis; 1939 m. ji įstojo studijuoti lituanistikos Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultete, vėliau, fakultetui persikėlus į Vilniaus universitetą, čia drauge su kitais bendramoksliais toliau tęsė Kaune pradėtas studijas, bet buvo išmesta ir studijas baigė Vilniaus pedagoginiame institute 1953-iaisiais; sovietams užėjus ir iš Aukštikalnių atėmus namus, Pranė ir jos šeima liko benamiai; vėliau ji ištekėjo už bajorų kilmės bendramokslio Gedimino Jokimaičio, pirmaisiais okupacijos metais ištremto į Sibirą, – jam nelegaliai grįžus su būsimos žmonos išrūpintu nauju pasu Jokimaičių šeima turėjo slapstyti ir keisti gyvenamąją vietą; Pranė sunkiai rasdavo darbą mokyklose, nes po kiek laiko vis būdavo atleidžiama ideologiniu pagrindu. Nenorėdama paklusti sovietinės poezijos reikalavimams, apsisprendė nuslopinti savąjį poetės talentą.
  - 3 Apie „Šatriją“ – studentų meno draugiją – 1988 m. yra rašiusi ir pati šatrijietė Pranė, nors tekstas pasirodė tik po poros metų (Jokimaitienė 1990b: 170–174).
  - 4 D. Mitaitė nurodo, jog V. Gasiliūno žodžius ji cituoja iš Aurelijos Mykolaitytės straipsnio (Mykolaitytė 2018: 10).

Šiandien P. Aukštikalnytė–Jokimaitienė pirmučiausia ir prisimenama kaip folkloristė, lietuvių dainų tyrėja. „Jos liaudies kūrybos tyrinėjimai, jos parengti dainų katalogai ir vaikų dainų leidiniai pagarbiai minimi enciklopedijose“ (Kubilius 1997: 280). Įdomu, jog ne vien minėtų literatų žaismingai svarstyta, esą jos *persėsta į folkloristų ložę*, nes tai poetinei prigimčiai itin artima sritis. Iš tikrųjų kone visi rašiusieji apie poetę P. Aukštikalnytę⁵ bus linkę pabrėžti, kad ji sąmoningai pasirinko savo darbinę veiklą susieti su poetine liaudies kūryba. Pasak jaunystės laikų bičiulio krinčiniečio poeto Eugenijaus Matuzevičiaus, tirdama tautosaką ji „rado lyg ir sie-lai artimesnį kūrybinį–mokslinį darbą, kuris iš dalies kompensavo neišsipildžiusias poetines jaunystės svajones“ (Butkevičius 2012: 186)⁶. L. Sauka taip pat cituoja E. Matuzevičių, tik šįsyk poeto nuostabą, kodėl poezijai gimusioji pasuko į tautosakos mokslą, – toks jos žingsnis jam palikęs ir nemenką mįslę: „[K]aip Pranutė... ką ji jautė tą visą laikotarpį, kai tapo, kai pasirinko tautosakos tyrinėtojos kelią. Mes, jos pažįstami, aš pats asmeniškai buvau apstulbintas ir nustebęs“ (Sauka 2016: 381). O štai Ambraziejus Jonynas, kurio vadovaujama Tautosakos sektoriuje visą gyvenimą teko dirbti P. Jokimaitienei, viename rašinyje, pasirodžiusiame jau Lietuvai atgavus nepriklausomybę, patikino, jog „[i] tautosakos mokslą ji atėjo neatsitiktinai. Tėvas apylinkėje garsėjo kaip geras dainininkas. Ji pati mylėjo dainą, suprato didžią jos reikšmę tautos kultūrai“ (Jonynas 1994a). Apie šokią tokią diskusiją provokuojančius pasisakymus išgirdome jau po tautosakininkės–poetės mirties; jie veikiausiai byloja ne tiek apie tikrąją profesijos pasirinkimo motyvaciją, kiek apie kalbėtojų pašamonėje glūdinčią vidinį balsą, turintį sau ir kitiems sušvelninti poetės asmeninio gyvenimo dramą, akcentuojant jos prasmingos tautosakinės veiklos reikšmę. Juk tik Lietuvai atgavus laisvę tapo žinomi bent kai kurie, pačios P. Jokimaitienės paviešinti, su okupacijos pradžia atėję sunkieji jos gyvenimo metai (Jokimaitienė 1992b, 1993), todėl ilgai slapytyje laikytos poetės vidinės būsenos jaudino daugelį, ypač ją pažinojusių⁷, galėjusių turėti ne tokių skaudžių sovietmečio patirčių.

.....

- 5 Įdomu, jog apie P. Jokimaitienę kaip poetę, jei neminėsime prieškario, kalbėti buvo beveik tabu. Apie savo poeziją ji pati viešai prabilo tik žlungant sovietinei santvarkai; kiti P. Jokimaitienės poeziją daugiausia aptarė tautosakininkei jau mirus, beveik nespėjus pasidžiaugti sugrįžtančios laisvės galimybe.
- 6 Kad P. Jokimaitienei „kūrybinio gyvenimo atsisakymą iš dalies kompensavo mėgstamas lietuvių tautosakos tyrinėjimo darbas“, ar ne pirmoji bus nekrologe užsiminusi jos artima bičiulė, vertėja iš prancūzų ir rusų kalbų, redaktorė Palmyra Petrauskaitė–Čebelienė (Čebelienė 1992: 189).
- 7 Vytautas Kubilius P. Jokimaitienės gyvenimo dramą jautriai apibūdins kaip „savo tikėjimo, pažiūrų ir išgyvenimų nuolatinį slėpimą nuo stebinčių akių, būtinybę prievartauti save, kad išliktum, susigūžimą į kiautą, į mažą ir uždarą erdvę, kad bent čia būtum doras ir garbingas, kai esi bejėgis pakeisti prievartos karalystę“ (Kubilius 1997: 281). Paskelbus P. Jokimaitienės prisiminimus *Metų* žurnale keleri metai po jos mirties, neliks abejingų skaitytojų. „Jokimaitienės atsiminimai daro įspūdį ne kokių literatūriniu meistriškumu, o būtent tyliu, ramia, jau atskaudėjusio savo gyvenimo observacija, su meile sustojant prie padėjusių, palaikiusių, nė vieno nepasmerkiant“ (Daujotytė 1993: 37).

Iš tikrųjų tautosaka jaunos moters biografijoje atsiras jau ankstyvuoju pokariu, nors tikrai iš anksto nesuplanuotai. Net galima sakyti, kad jai pačiai buvo netikėta įsijungti į tuometinį Lietuvių kalbos ir literatūros instituto kolektyvą, nors kartu tai buvo ir kone vienintelis būdas anuomet sovietų persekiojamai Jokimaičių šeimai išgyventi. Į Institutą P. Jokimaitienė pateko draugų padedama, pasitaikius retai progai, kuria pavyko laimingai pasinaudoti⁸. Mūsų folkloristikoje ji bus „minima kaip viena iškiliausių ir talentingiausių lietuvių liaudies poezijos tyrinėtojų“ (Seselskytė 1990: 82). Tačiau vien dėl jos sovietmečiui „netinkamos“ praeities kilti mokslinės karjeros laiptais gabi būsimoji tautosakininkė, kaip matysime, neturėjo jokios perspektyvos, nors šioje srityje jai sėkmę laidavo geras lituanistinis išsilavinimas, pareigingumas ir kiti bruožai, būtini moksliniam darbui⁹.

Nežiūrint režimo užprogramuotų ideologinių sankirtų, pokario folkloristų kartai pavyko nemažai nuveikti: jų sukurta tautosakos žanrų klasifikacija leido pradėti ilgalaikę dainų, vėliau ir kitos tautosakos šaltinių skelbimo programą, tęsiamą ir dabar. Anuo metu strategiškai suplanavus pamatinius darbus, P. Jokimaitienei teko svarbus vaidmuo. Taigi turime progą pasidomėti, žvelgdami jau iš nemažos laiko distancijos, kaip nuolat oficialiosios ideologijos sergėtojų stebėtai tautosakininkei sekėsi prisitaikyti prie „tarybinės folkloristikos reikalavimų“, ypač skelbiant mokslines publikacijas, kiek ir kokių lojalumo ženklų sovietinės politikos atžvilgiu jose aptiktume.

8 Kaip liudija tautosakininkė Bronė Kazlauskienė, nuo studijų laikų gerai pažinojusi Pranę ir kartu dirbusi iki pat pastarosios mirties, imtis tautosakos tyrimų jai nebuvo pasirinkimas; atsikėlę į Vilnių, Gediminas ir Pranė Jokimaičiai abu „neturėjo jokio darbo“, o čia dar mažutė dukra Danutė, „pakely“ – jau ir sūnus Kęstutis; „Pranė visur ieškojo darbo, kur būtų galima užsikabinti“; iš Kazlauskienės ji sužinos, kad atsirado laisva laboranto vieta minėto instituto Tautosakos sektoriuje ir, nors ją užimti rasis visokių kliūčių, 1957 m. ją priims dirbti vyresniąja laborante. B. Kazlauskienės prisiminimu, „kaip Pranutei charakteringa“, ji parašė dar vieną prašymą direktoriui, kuriame pasižadėjo, jei bus priimtą, niekada neprašyti aukštesnių pareigų; tuometinis direktorius Kostas Korsakas esą nusijuokęs ir atmetęs prašymą. O P. Jokimaitienė „labai greit į tautosaką įaugo, žavėte žavėjosi liaudies kūrybiškumu...“ ([Skeivys] 1997: 362).

9 Jaunesniosios mokslinės bendradarbės pareigas ji eis nuo 1958 iki pat 1986-ųjų, tada po konkurso bus įdarbinta mokslinė bendradarbė, o 1989-aisiais – jos mirties metais – bus atestuota kaip vyresnioji mokslinė bendradarbė (Seselskytė 1990: 83). Atgimimo pradžioje A. Jonynas viename skelbtame tekste kaip tik užsimena, kad P. Jokimaitienę buvo nustota teikti aukštesnėms pareigoms užimti: „Dirbdama folkloristikoje, P. Jokimaitienė taip pat turėjo *pagalbininkų*. Klestint mokslo laipsnių bei vardų mitologijai, sudarinėjant būsimų daktarų sąrašus, jai juose vietos neatsirado, nors jau turėjo svarių veikalų. Sovietinė *atrankos* mašina dirbo nesutrikdama“ (Jonynas 1994b: 16).

KELI MOKSLINĖS BIOGRAFIJOS ŠTRICHAJ

Institute P. Jokimaitienė vaisingai darbuosis trisdešimt dvejus metus – iki pat mirties (1957–1989). Kitaip tariant, mokslinė biografija tęsėsi kone per visą sovietinę epochą ir nutrūko, likimo ironija, jai baigiantis. Susidomėjusiesiems jos tautosakinių darbų bibliografija į akis kristų išskirtinė žanrinė tyrimų vienovė, nes Institute pagrindiniu jos studijų objektu tampa iš esmės vien dainuojamoji lietuvių tautosaka. Nors tokį tyrimų krypties pasirinkimą galima aiškinti poetine tyrėjos prigimtimi, bet iš esmės tai priklausė ir nuo tuometiniame Institute vykdytos tiriamųjų darbų programos.

Lietuvoje, kaip ir visoje Sovietų Sąjungoje, folkloristika buvo filologinės krypties mokslas, orientuotas į tautosakos žanrų, kūrinių meniškumo (meninių priemonių), idėjinio, estetinio ir teminio turinio tyrimų aspektus, tačiau ir jų tyrėjams buvo privalu nenukrypti nuo sovietmečiu propaguojamos ideologijos. „Tautosaka buvo laikoma istorijos pagalbininke, klasių kovos atspindžiu ir įrankiu. Ji, kaip ir istorija, turėjo būti politinės propagandos tarnaitė, geriausiu atveju – etnografijos iliustracija“ (Kazlauskienė 1992: 102). Tautosakos sektoriui, veikusiam iš pradžių Istorijos institute, vėliau (nuo 1952-ųjų) perkeltam į Lietuvių kalbos ir literatūros institutą, be kitos mokslinės veiklos, buvo projektuojamos ir visiškai naujos darbo kryptys, prioritetą teikiant revoliucinės, pasipriešinimo išnaudotojams ir ypač naujausios – tarybinės – tautosakos skubiam rinkimui ir skelbimui (ten pat). Šiaip ar taip, tautosakos mokslo atstovai, tyrimo objektu pasirinkę liaudies kūrybą, proletarinės diktatūros sąlygomis galėjo tikėtis lyg ir mažesnio cenzūros dėmesio nei, tarkime, literatūros lauko darbuotojai, mat pastarojoje srityje po didinamuoju stiklu atsidurdavo prozininkų ir poetų kūryba, jai buvo primetami ideologinio pobūdžio vertinimo kriterijai. Vis dėlto vadinamųjų „buržuazinių relikvtų“ paieškos apšėsta sovietinė cenzūra ne mažiau akylai šukavo ir tautosakos darbus, pirmiausia – rengiamus publikuoti, neišvengiamai atsiduriančius „rutininės kontrolės“ ir „nuolatinės stebėsenos zonoje“ (žr. Stundžienė 2021), nors sovietinis režimas folklorą dar pasitelkdavo kaip savotišką ideologinį įrankį, kaip yra nutikę ir kitais autoritarinio valdymo atvejais (Būgienė 2021: 162–166). Prie šių neįprastų sąlygų noromis nenoromis teko prisitaikyti ir P. Jokimaitienei, pradėjusiai dirbti Institute, savo kailiu jau patyrusiai sovietinės diktatūros galias ir ilgam atsidūrusiai jos taikiklyje.

Toliau bus glaustai apibendrinama folkloristės P. Jokimaitienės mokslinė veikla, susitelkiant į kai kurias jos moksliniuose tekstuose pastebėtas gilesnes išvalgas, bandant atpažinti juose kaip nors reiškiamo „vadinamojo *vidinio cenzoriaus* atsargum[ą]“¹⁰ (Sprindytė 2019: 58). Žvalgantis pastaruoju aspektu, verta turėti

10 Apie sovietmečiu galimą autorės *vidinį cenzorių*, kitaip *savicenzūrą*, šiame straipsnyje kalbama remiantis tik spausdintais tekštais, kol kas neturint konkrečių liudijimų apie rankraštinių jų cenzūravimą.

galvoje, kad P. Jokimaitienė į tautosakos mokslą įžengia jau Atlydžio laikais, kai „susidaro galimybės imtis rimtų teorinių apibendrinimų – tiesa, *marksistinės-lenininės metodologijos pagrindu*, bet jau galint kur kas objektyviau vertinti tautosakos gyvavimo faktus bei reiškinius“ (Aleksynas 1994: 233).

XX a. antroje pusėje teorinės ir praktinės lietuvių tautosakos žanrų problematikos imtasi ne visai atsitiktinai: „Pastaruoju metu tarybinėje folkloristikoje keliami žanro, kaip pagrindinio tautosakos klasifikacijos kriterijaus, reikšmė“ (Jokimaitienė 1970a: 24). Baigiantis antrajam sovietinio režimo dešimtmečiui Instituto Tautosakos sektoriuje inicijuojama minėtoji ambicinga tautosakos klasifikacijos programa, kurios pirminis tikslas – susisteminti didžiulį lietuvių dainų masyvą, sukauptą archyvo rankraščiuose ir spausdintuose šaltiniuose¹¹. Kaip tik į šį dainų klasifikacijos kūrimą bus įtraukta Institute dar nespėjusi geriau apsidairyti naujoji darbuotoja. Nors iš tikrųjų P. Jokimaitienė netruko aktyviai ir rezultatyviai įsiterpti į ano meto tautosakos moksle pradėtą vadinamųjų *kapitalinių* darbų veiklą: susistemintus dainuojamosios tautosakos kūrinius, planuota juos skelbti atskirais tomiais pagal žanrus. Dar prieškarį (1925) panašių dainų spausdinimo idėją kėlė literatūros istoriją tyręs Mykolas Biržiška, nors anuomet toks sumanymas nebuvo ir net negalėjo būti įgyvendintas¹². Ir štai tik dabar, atsiradus mokslo institucijai, atstovaujančiai lituanistikos sričiai, A. Jonyno vadovaujamos keturioms Tautosakos sektoriaus darbuotojoms patikėta susisteminti didžiulį dainų korpusą. Kiekvienai priskiriama kuruoti atskirus dainų žanrus (gal joms buvo leista rinktis?). Adelės Seselskytės žodžiais tariant, „[p]er jos [P. Jokimaitienės – B. S.] rankas perėjo šimtai lietuvių liaudies dainų rinkinių, katalogo dėžutėse atsidūrė per 100 000 jos susistemintų vaikų dainų, karinių-istorinių, literatūrinių dainų ir baladžių kortelių, sudarančių nuodugniai, moksliskai suklasifikuotus tų kūrinių katalogų skyrius“ (Seselskytė 1990: 83). Todėl visai suprantama ir logiška, jog vėliau rašydama mokslo straipsnius ar studijas autorė visai motyvuotai savo tyrimų objektu rinksis kaip tik šių katalogo

11 Nesėkmingų bandymų klasifikuoti tautosaką jau būta 1946–1948 m., kai Istorijos institutui vadovavo istorikas ir teisininkas Povilas Pakarklis (Kazlauskienė 1992: 98–100). Tik po keleto metų, atlikus parengiamuosius darbus ir patvirtinus dainų sistemavimo instrukciją (parengė B. Kazlauskienė ir Genovaitė Četkauskaitė), 1956 m. pradedami kurti dainų katalogai (tuo laiku vien Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne buvo sukaupta daugiau kaip 600 000 dainų užrašymų), o 1965 m., kaip skelbta oficialiai, dainų tekstų ir jų melodijų katalogai iš esmės buvo baigti (Seselskytė 1968: 464).

12 Be kitų „dainų kodifikacijos“ plano dalių, M. Biržiška buvo numatęs „ruošti spaudai didįjį mūsų dainyną iš jau išspausdintų dainų rinkinių, iš dainų archyvų (Vilniaus, Kauno, Karaliaučiaus, Tilžės, Petrapilio ir kitokios medžiagos) ir iš naujai užrašomų dainų bei jų atmainų, nustačius pagrindinį dainų tekstą ir jį papildžius visomis surašytomis atmainomis. Darbas numatomas 10 metų“ (Žukas 1969: 133). Kaip teigė knygotyrininkas Vladas Žukas, rašęs jau pokariu, toks „planas rodo, kad jo autorius nenuvokė šio darbo sudėtingumo, paruošiamųjų ir redakcinių darbų dydžio“ (ten pat: 132).

skyrių dainas. O kalbant apie sisteminimo darbą reikia priminti, jog dainų klasifikacijos pradininkėms, ypač P. Jokimaitienei, nors ir studijavusiai lituanistiką, reikėjo įgyti ir naujų įgūdžių: kūriniių žanrinę paskirtis būdavo nustatoma iš dainos turinio, perkelta iš rankraščių ir kitų šaltinių į katalogo korteles, bei kitos jose fiksuotos informacijos, neretai vis sugrįžtant prie archyvinio ar spausdinto šaltinio... Darbo būta nelengvo ir ilgo, jam reikėjo specialios kompetencijos ir gerų praktinių įgūdžių. Kartu ši praktika buvo rimtas dainų studijavimo laikas, leidęs geriau suvokti šios kūrybos vidinės raidos problematiką (tautosakos paskirtį, tautosakinio variavimo prigimtį, kūriniių regioninės priklausomybės apraiškas, įvairių dainų žanrines sąsajas) ir iš arti stebėti ypač aktualius dainų poetinės sąrangos dėsniumus.

Kaip šiandien sakytume, pirmąjį pavestą ilgalaikį mokslinį projektą – vaikų dainų tyrimus – P. Jokimaitienė įvykdė ir viršijo su kaupu: parengta ir išleista šio žanro dainų klasifikacija su pridėta išsamia žanro moksline analize, pagal specializuotą instrukciją parengtas ir publikuotas lig šiol didžiausias vaikų dainų šaltinis. Prireikė ne vieno dešimtmečio, kol dienos šviesą išvydo šis – pirmasis – *Lietuvių liaudies dainyno* veikalas *Vaikų dainos* (Jokimaitienė 1980), tapsiantis „savotišku etalonu vėlesniems *Dainyno* tomams“ (Sauka 2016: 395). Įgyta patirtis ir geras liaudiškosios vaikų poezijos pažinimas lygiagrečiai su šiais stambiais leidiniais kone savaimė inspiravo jų parengėją pateikti spaudai net kelias visuomenės lauktas (kaip rodė leidyklų užsakymai) nedidelės apimties gražiai iliustruotas dainų knygeles vaikams (Jokimaitienė 1981, 1983, 1986a). Atskirai minėtinas ir keletas straipsnių ciklas vaikų dainų tematika.

Apibendrintai pavadijus su vaikų dainomis susijusius mokslinius rezultatus, verta kiek plačiau juos pakomentuoti. Pareiginga ir išskirtinio darbštumo tautosakininkė per gerą dešimtmetį ne tik parengia vaikų dainų katalogą ir taip suformuoja šių dainų žanrą, bet ir, nuodugnai ištyrusi, aprašo jį disertacijoje, o 1968 m. įgyja vadinamąjį filologijos mokslų kandidato laipsnį; disertacija bus itin palankiai įvertinta, oponentas ją siūlys paskelbti (Lebedys¹³ 1972). Po poros metų iš tiesų pasirodo lituanistės knyga, parengta pagal disertacijos tekstą ir pateikianti sukurta vaikų dainų katalogą (Jokimaitienė 1970a). Ir P. Jokimaitienei dar rašant disertaciją, ir vėliau jos parengtas mokslines publikacijas reikėtų laikyti straipsnių apie vaikų dainas ciklu (Jokimaitienė 1963, 1964a, 1966, 1967a, 1967b, 1968b, 1979). Tiek sprendžiant dainų klasifikacijos klausimus (Jokimaitienė 1967a), tiek išryškinant liaudiškosios vaikų poezijos meniškumą, estetinę dainelių vertę, kaip anuomet buvo įprasta ir dirbant su kitais tautosakos žanrais, tautosakininkei neišėjo išvengti

.....
13 P. Jokimaitienė, rašydama Jurgiui Lebedžiui skirtą nekrologą, atkreipė dėmesį, kad šis „talentingas senosios lietuvių raštijos ir tautosakos tyrinėtojas bei publikacijų parengėjas“ ypač „daug prisidėjo prie lietuvių folkloristikos augimo“, pabrėžė jį buvus nuolatiniu ir kritišku tautosakiniių disertacijų oponentu (Jokimaitienė 1971: 485, 489).

sovietinės folkloristikos baruose aktualinto *idėjinio-teminio* turinio (plg. Jokimaitienė 1966, 1967b). Sovietmečiu politizuotas idėjiškumo turinys laikytas kertiniu ideologinės propagandos akmeniu, virtusiu privaloma skelbiamų humanitarinių darbų „priekaba“.

Įdomu, jog P. Jokimaitienės publikacijose, be tam tikro anuomet nusistovėjusios dainų problematikos reglamento aptariant dainų žanrą – tematikos, kompozicijos, meninių priemonių, – aptariami ir kai kurie bendresnio pobūdžio dainų kūrybos bruožai. Pavyzdžiui, straipsnyje „Kaip kuriama daina“ gvildenamas vienas tautosakos meninės specifikos bruožas, anuomet irgi idėjiškai toleruotas, – kūrybos *kolektyviškumas* (plg. šiuo pagrindu atsiradusias sovietmečio realijas ir jas žyminčias sąvokas *kolūkis*, *tarybinis kolektyvinis ūkis*). Tačiau autorei pavyksta atitrūkti nuo kolektyviškumo kaip tarybinės liaudies vienybę šlovinančio šablono, ji stengiasi juo nesekti ir kolektyvinę kūrybą vertina kiek kitu kampu – kaip variantų radimąsi, leidžiantį „parodyti, koks sudėtingas meninis produktas yra liaudies daina ir kokie saviti jos kūrybinio proceso keliai“ (Jokimaitienė 1965: 159–160, 164).

Reikia pasakyti, jog sovietinės lietuvių folkloristikos lauke būtent šios tyrėjos įžvalgos dažnai išsiskirs logine argumentacija, suinteresuotumu kuo adekvačiau suprasti ir skaitytojams paaiškinti liaudiškosios poezijos gyvavimo tradiciją, pirmenybę teikiant liaudies dainų retorikos ir estetikos raiškai. Gal dėl to jos tekstams retsykliais pavykdavo prasprūsti į spaudą su minimaliais „privalomų ideologinių šablonų“ intarpais. Apskritai sovietinės politikos atžvilgiu vaikų dainos, nuo kurių ir prasidėjo P. Jokimaitienės pažintis su tautosaka, buvo gan neutralus žanras, kaip tyrimo objektas gal savaime mažiausiai reikalavęs kokio nors marksistinio pagrindo, nors ir čia jai nuolat tekdavo laviruoti. Kaip atkreipė dėmesį Kostas Aleksynas, nagrinėjant tautosaką neišvengiamai reikėdavo pabrėžti „liaudies neapykantą išnaudotojams“, „menkinti visa, kas tautosakos rinkimo ir tyrinėjimo srityje nuveikta anksčiau, ir aukštinti tarybinio tautosakos mokslo privalumus“ (Aleksynas 1994: 231). Todėl kiek stebina, kai rašydama apie vaikų dainas P. Jokimaitienė kartais tarsi linksta į šį ideologiškai neapeitiną priesaką atsižvelgti tik probėgšmais. Teikdama su disertacijos gynimu susijusį straipsnį sovietinio standarto mokslo žurnalui *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*, ji išsiverčia glaustomis trafaretinėmis pastabomis: „Buržuazinėje Lietuvoje šiomis dainomis nebuvo susidomėta. Tarybiniai folkloristai, peržiūrėdami ir marksistiškai vertindami lietuvių tradicinį folklorą, susidūrė ir su vaikų dainomis“ (Jokimaitienė 1967a: 153). Būtent tarybinių folkloristų pranašumo pabrėžimas buržuazinių atžvilgiu jai tapo nuolat kartojama formule, taikyta ne vien su vaikų folkloru susijusiuose straipsniuose, tarsi koks apsauginis skydas apskritai publikuojant tekstus.

Dar viena rutinine duokle „tarybinės folkloristikos reikalavimams“ laikytinas ir režimui ypač priimtinas klasių kovą menantis žodynas: „nekenčiami liaudies

engėjai ir išnaudotojai“, „feodalinė ir kapitalistinė priespauda“ (Jokimaitienė 1967b: 151; 1963: 41). Iš dalies pamatuotai naudojantis panašiu žodynu, pabrėžtinai liudijančiu kapitalistinį liaudies išnaudojimą, kaip tik bus plėtojamas ir paskelbtas vaikų dainų tyrimas „Baudžiaviniai motyvai vaikų dainose“ (Jokimaitienė 1964a). Tiesą sakant, net ir tokia „prieiga“ autorei leis pateikti įžvalgių apibendrinimų. Antai pastebėdama, jog kur kas daugiau baudžiavinių motyvų bei įvaizdžių aptinkama Aukštaitijoje ir Dzūkijoje užrašytose dainose, šį dėsnumą ji sieja su istorinėmis aplinkybėmis: „Aukštaičių valstiečių padėtis baudžiavinėje epochoje buvo kur kas sunkesnė, negu žemaičių“ (ten pat: 87). Vis dėlto, kaip jai nebūdinga – matyt, akylajai cenzūrai įsikišus, – publikacijoje rasis ir šiokių tokių pritempimų akcentuojant sunkią baudžiavinio išnaudojimo našta¹⁴. Galima manyti, kad autorė, greičiausiai atsižvelgdama į minėtąjį ideologinio pobūdžio idėjiškumo reikalavimą, disertacijos tekste irgi pabrėžia, jog vaikų dainose „atsispindi socialinės tikrovės prieštaravimai, baudžiavinė butis, engiamųjų ir išnaudotojų santykiai“ (Jokimaitienė 1970a: 168). Baigiant aptartaisiais aspektais pristatyti P. Jokimaitienės vaikų dainų mokslinę recepciją, lieka priminti paskutinę įdomią publikaciją šia tema, kurioje ryškesnių sąlyčio taškų su tautosaka ieškoma jau poetų – Kosto Kubilinsko, Eduardo Mieželaičio, Martyno Vainilaičio, Anzelmo Matučio, Violetos Palčinskaitės, Janinos Degutytės, Sigitos Gedos – eilėraščiuose, rašytuose vaikams. Straipsnis pasirodo vėlyvuju vadinamojo sąstingio laikotarpiu, kai vėl stiprėja leidinių idėjiškumo priežiūra, aktyviai kišamasi į „mokslininkų humanitarų veiklą“ (Sprindytė 2019: 56). Tačiau ir šįsyk apsiribojama jau gerai įvaldytu, ne kartą išbandytu ir cenzūrą paprastai patenkinančiu, socrealistinį turinį atspindinčiu akcentu: „Tautosakinė tradicija lietuvių tarybinėje poezijoje vaikams buvo ir tebėra gyva“; ši poezija padės „rengti mažuosius tarybinius piliečius didžiajam gyvenimui ir veiklai“ (Jokimaitienė 1979: 124).

Sąlygiškai kitas jos tyrimų etapas, nors turiniu beveik analogiškas pirmajam, nuties kelią įvairioms istorinių–karinių dainų studijoms: parengiamas *Istorinių–socialinių dainų katalogas* (Jokimaitienė, Kazlauskienė 1980). Jis buvo įstrigęs leidykloje, kaip bandė atsargiai paaiškinti L. Sauka, „baiminantis kaltinimų nacionalizmu“, nors jis ir be užuolankų rašė, jog šis žanras kai kam pasirodė galintis būti „pavojingas socialistinei santvarkai“ (Sauka 2016: 400; 1989: 184)¹⁵. Kiek vėliau, jaunesniajai

14 Plg. vieną nedidelę straipsnio ištraukėlę, kur vieno ketureilio prasmė nemotyvuotai siejama su baudžiava: „Lopšinėse baudživos įvaizdžių mes nerandame. Čia baudžiauninkės vargas auginant kūdikį išreiškiamas tiesioginiais vaizdais: *Čiūčia liūlia, mažuliukai, / O kas tave bepasups, / Išeis tėtis rugių pjaut, / O motušė riešutaut*. LTR 550(376)“ (Jokimaitienė 1964a: 80).

15 Plačiau apie sudėtingas sovietmečių karinių–istorinių dainų katalogo pasirodymo peripetijas jau yra tekę rašyti (Stundžienė 2021: 147). „Vagos“ leidyklai neleidus spausdinti karinių–istorinių dainų katalogo, jo pasirodymą išgelbės vėliau prie jo prijungtos vadinamosios socialinio protesto, revoliucinės ir emigrantų dainos; dėl to keisis ir katalogo knygos antraštė: vietoj *karinių–istorinių*

mokslinei bendradarbei labai nuosekliai dirbant, paskelbiamos net dvi skirtingus istorinius laikotarpius atspindinčios karinių-istorinių dainų *Dainyno* sąvado knygos, iki šiol laikomos pagrindiniais šio žanro dainų šaltiniais (Jokimaitienė 1985a, 1995). Deja, antroji, skirta XVIII a. pabaigos – XIX a. folklorinei karinei poezijai, išėjo jau tautosakininkei mirus. Kaip rašoma pratarinėje, „šis Dainyno tomas – paskutinisys Pranės Jokimaitienės, ilgametės Instituto Tautosakos skyriaus mokslinės bendradarbės, veikalas, prie kurio ji dirbo iki pat mirties“ (Jokimaitienė 1995: 6).

Nespėjo ji įvykdyti ir dar vieno savo kūrybinio sumanymo – parašyti monografijos *Karinių-istorinių dainų variantų kūrimosi kelias* (Jonynas 1994a)¹⁶. Lig šiol iki galo taip ir neišaiškėję, kokie buvo tikrieji trikdžiai. Ar nepalankiai susiklosčiusi darbo aplinka? Ar sutapusios jos ir sektoriaus vadovo iniciatyvos (sklandė toks gandas)? Gal tik dėl netikėtos ligos tautosakos tyrėja į kapus nusinešė ilgai puoselėtą, bet taip ir neišsipildžiusią svajonę? O gal vėl bus kišusi koją jos biografija?

Tačiau ir be šio sumanymo galima tik stebėtis nemažu išliekamosios vertės turinčiu P. Jokimaitienės darbų palikimu. Be itin griežtos planų vykdymo kontrolės, čia bus prisidėjęs ne vien geras empirinis dainų išmanymas, bet ir įgimtas analitinis mąstymas, pagavi poetinė intuicija ir gebėjimas be didelių pastangų, lengva ranka rašyti. „Ką buvo berašiusi P. Jokimaitienė – ar išsamią plačią studiją, recenziją, ar nedidelį straipsnelį – visiems jos darbams būdinga aiškus loginis mąstymas, organizuota mintis, lengvai tekanti, emocinę įtampą palaikanti, sklandi dėstymo kalba“ (Seselskytė 1990: 86). Iš kitų jos darbų šiais bruožais išsiskiria ir studija, skirta tarpukariu mažai tyrinėtoms baladėms. Tautosakininkė sau būdingu skvarbiu žvilgsniu žvalgosi po paskirus šio žanro tipus, sprendžia apie meninę šios dainų rūšies vertę ir savitumą, mato akivaizdžią jų giminystę su slaviškaisiais atitikmenimis, bet ir išryškina nutolimo nuo slaviškųjų aspektus (Jokimaitienė 1968a¹⁷). Po poros metų ji patyrinė dar vieną tarp dzūkų paplitusią, baladėms priskiriamą dainą apie dukterį gegutę; šįsyk bus apsiribojama siauresne, lokalia interpretacija. Sumanyta ji, remiantis Merkinės apylinkių ekspedicijų medžiaga, siekiant nustatyti, kuo merkiniškių baladės variantai skiriasi nuo tarp kitų dzūkų paplitusios šios populiaros dainos tradicijos (Jokimaitienė 1970b).

.....

atsiras *Istorinės-socialinės dainos*, katalogo pratarinėje bus įrašyta jau pažįstama *būtiniosios ginties* frazė: „Socialinio protesto dainos rodo, kad lietuvių liaudis niekada nelenkė galvos prieš išnaudotojus“ (Jokimaitienė 1995: 5).

16 Kad P. Jokimaitienės apie tai tikrai mąstyta, abejonų nėra. Šio straipsnio autorei yra tekę girdėti kolegę kalbant, jog vien iš karinės dainos „Visi bajorai į Rygą jojo“ tūkstančio su viršumi variantų išeitų solidi monografija...

17 Įdomu, jog literatūrologė Vanda Zaborskaitė, artimai bendravusi su P. Jokimaitiene, prisimena, jog pastaroji, stropiai po aštuonias valandas per dieną dirbdama dainų katalogavimo grupėje, po darbo namuose ar bibliotekoje dar gilindavosi į „teorinius tautosakos dalykus“; esą „[t]ik tada, kai pateikė Instituto vadovybei studijos apie lietuvių tautosakinę baladę rankraštį, jai buvo oficialiai leista dalį planinio darbo skirti disertacijai“ (Zaborskaitė 2002: 373).

Kaip ir baladžių atveju, nuo katalogo kūrimo laikų mokslininkei nesvetima buvo literatūrinės kilmės dainuojamoji tradicija. Antai švenčiant 125-ąsias Maironio gimimo metines Institute šia proga buvo organizuojama konferencija (1987), joje skaityti pranešimo, greta žymių literatūros, kultūros atstovų, pakviečiama ir tautosakininkė P. Jokimaitienė; tik po trejų metų (t. y. jau pranešėjai mirus) jos ir kitų pranešimų pagrindu parengti straipsniai bus paskelbti Maironiui skirtame *Literatūros ir kalbos* tome (Jokimaitienė 1990a). Tai jau kitokios plotmės tekstas, rašytas įsisiūbavus Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžiui. Straipsnis akivaizdžiai išlaisvėjęs, atsikratyta ideologinių dogmų, kur kas atviriau disponuojama tarpukario tautosakos ir literatūros kontekstais, vos ne iš inercijos brūkštelėjus nežymią užuominą apie tarybinių poetų eilėraščius. Jau nesibaiminama pasakyti, kad Antrojo pasaulinio karo metais Maironio dainas dainavo ir „išvežtieji į Sibirą“ (ten pat: 168, 169). Pats autorės pasakojimas apie poeto eilėraščius, virtusius dainomis, ir šiandien skamba aktualiai. Nėmaž neatrodo pasenusios folkloristės įžvalgos, tarkime, apie galimą paties Maironio sekimą liaudies dainomis; nepraradę vertės pamąstymai apie eilėraščių įsiliejimą į dainuojamąją tradiciją ir dėl to neišvengiamai gausėjančius įvairius originalų perkūrimus, kaip patikslina autorė, – „suliaudėjusius Maironio kūrimus“. Tokių eilėraščių, nors ir netolygiai paplitusių, buvo priskaičiuota net 45; gilintasi, kaip, „[p]akliuvusi į liaudies lūpas, Maironio poezija folklorizavosi“ (ten pat: 170, 177). Anot autorės, „savotiškiausio likimo susilaukė daina ‘Graži tu, mano brangi tėvyne’“, kiek perfrazuojant, paplitusi visuose lietuvių visuomenės sluoksniuose ir įgijusi tautos himno statusą (ten pat: 174, 177).

Būtina aptarti dar vieną veiklios tautosakininkės darbų barą. P. Jokimaitienė su anuomete gyvąja dainų tradicija iš labai arti susidūrė ne tik per tautosakos rinkimo ekspedicijas¹⁸, bet ir XX a. antroje pusėje Lietuvoje prasidėjus tautosakos gaivinimui – neperdėtai teigiant, tikrų tikriausiam etnografinių (dar ne folklorinių) ansamblių sąjūdžiui. Pastarąjį ji stengsis remti konsultacijomis, įvadinėmis paskaitomis koncertuose (Zaborskaitė 2002: 374). Antai drauge su muzikologe Zofija Puteikiene jos aktyviai bendravo su Marcinkonių etnografinio ansamblio dainininkais, padėjo jiems atsirinkti tik šiam kraštui įprastesnius kūrimus ir kitaip talkino rengiant folkloro koncertines programas – jos, padedant profesionalioms patarėjoms iš Vilniaus, darėsi vis „dzūkiskesnės“. P. Jokimaitienė rado laiko aprašyti ir

18 Antai ataskaitą primenančiame straipsnyje P. Jokimaitienė rašo apie tautosakinę ekspediciją, vykusią 1961 m. Kretingos ir Skuodo rajonuose (čia dirbo ir ji), perteikia tose vietovėse dar gyvuojančių dainų tradiciją, lyg tarp kitko paminėdama, jog daug dėmesio skiriama ir „naujosioms tarybinės liaudies sukurtoms dainoms“ (Jokimaitienė 1962: 396). Apžvelgdama kito regiono, zervyniškių dzūkų, dainų repertuarą, užfiksuotą Lietuvos TSR draugijos ekspedicijoje, P. Jokimaitienė susitelkia į geresnių dainininkų pamėgtas, paprastai daugumai dzūkų žinomas dainas, taip pat nepamiršdama „paryškinti ir netolimos praeities atspindžių“, rečiau aptinkamų dainose, kuriose primenama žiauri hitlerinė okupacija, liaudies, vežamos darbams į Vokietiją, vargai (Jokimaitienė 1964b: 151).

šio, vieno iš pirmųjų, etnografinio ansamblio susikūrimo ir populiarėjimo istoriją, net papildė ją aktyviausiai scenoje veikusių marcinkoniškių portretais (Jokimaitienė 1985b). Domėjosi ir žinomos pavienės dzūkų dainininkės Rožės Sabaliauskienės (1901–1987) dainomis – jas atrinko, darbuodamasi kartu su Norbertu Vėliumi, į savo rengiamą tautosakos rinktinę (Jokimaitienė 1986b). Iš pradžių P. Jokimaitienė visapusiškai ir labai atidžiai išstudijavo platų dainuoti mėgstančios dzūkės repertuarą, jos pačios individualybę. Atkurdamą daug vargo patyrusios Rožės gyvenimo istoriją, įvade autorė dėl visa ko įpynė, sakytume, cenzūrai reikalingą apsidraudžiamąjį intarpą: čia teigiama, jog praūžęs Antrasis pasaulinis karas pakeitė pasaulio žemėlapi ir atnešė dainininkei „taip ilgai lauktą, svajotą gyvenimą be išnaudotojų“, bet netrukus užėjo „vėl žiauri fašistų vokiečių okupacija, o sutriuškinus juos – rūsti pokario klasių kova“ (ten pat: 11). Įvade R. Sabaliauskienė išvalgiai ir turiningai pristatoma ne tik kaip išgarsėjusi liaudies dainininkė, bet ir kaip tikra savo dainų entuziastė, pati itin nuosekliai rūpinusi jų išlikimu. Būdamą raštinga, dainininkė po kelis kartus užrašinėdavo tuos pačius kūrinius, kaip rodo įteikti archyvui rinkiniai (P. Jokimaitienė stebėsis, jog kai kurie dainų tekstai jos pačios ir kitų rinkėjų užfiksuoti net iki penkių kartų!). Pakartotinai užrašyti tekstai leido tyrėjai atkreipti dėmesį į ydingą dainininkės polinkį tobulinti savo dainas: jas perrašinėdama ji keisdavo „atskirus dainų vaizdus“, kartais netgi nevengdavo pratęsti dainos naujais posmais, įvėlė daug kontaminacijų; pasak tyrėjos, tai buvo daroma sąmoningai, dirbtinai siekiant dainas sudabartinti – „priartinti prie *šių laikų dvasios*“ (ten pat: 17, 20). Baigdamą įvadą, P. Jokimaitienė, be kitų svarių pastabų, reziumuoja, jog šios dainų puoselėtojos „repertuare atsiskleidžia visas sudėtingas XX a. tautosakos kelias, perėjimas iš natūralaus gyvenimo į dirbtinius saviveiklos rėmus“ (ten pat: 22). Šia adaptuota R. Sabaliauskienės dainų repertuaro apžvalga, kritiškai apmąstyta P. Jokimaitienės, norėta dar sykį paliudyti pastarosios išvalgumą. Galima sakyti, kad, nagrinėdamą dainų karalienėms priskirtiną atvejį, P. Jokimaitienė jį jau matė kaip besiformuojantį naują reiškinių, atsiradusį rašto kultūros sąlygomis ir sietiną su XX a. antroje pusėje naujai išplitusia folklorinės tradicijos atmaina, šiandien nuskoma pasitelkiant folklorizmo sąvoką (apie folklorizmą žr. Skrodenis 2005: 19–25).

Rašant šį straipsnį privalu nuodugniau pasidomėti dar dviem nedidelės apimties P. Jokimaitienės tekstais, parašytais beveik ta pačia tema – apie Vilniaus ir Lietuvos vaizdavimą folklorinėse dainose (Jokimaitienė 1982, 1992a). Nesunku atsekti galimą temos pasirinkimo motyvaciją: taip bent iš dalies priartėta prie reikšmingų su šia tema susijusių kontekstų, asmeniškai paliudytų autorės. Atkreipti dėmesį būtent į šiuos straipsnius paskatino prisiminimai, rašyti P. Jokimaitienės jau prasidėjus Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio veiklai¹⁹, greičiausiai ir jau alinant ligai. Būtent

19 Turimi galvoje 1988 metai – šia data žymima ir publikuotų prisiminimų pradžia. Šios Lietuvos patriotės, nesugniuždytos sovietmečiu, prisiminimai pradėti skelbti *Metų* žurnale 1992-aisiais; jie,

šiuo metu, pačiais Lietuvos laisvės sugrįžimo apyaušriais, nuosekliai dėstydamą biografinį pasakojimą apie save ir vyrą ji lyg netyčia prabyla apie vieną neeilinį, istorinį įvykį iš studentavimo laikų – kelionę į Vilnių jo atgavimo proga 1939-aisiais. Tai nebuvusi vienadienė reminiscencija. Jos žodžiais tariant, „Vilniaus svajone mes buvome auklėjami nuo mažų dienų, gimnazistai ir kaimo jaunimas mokėjo visas Vilniaus vadavimo dainas, kiekviena spalio devintoji [nuo 1921-ųjų – B. S.] – Vilniaus užgrobimo diena – buvo gedulo diena“ (Jokimaitienė 1992b: 149). Nuo jaunystės laikų moteriai atmintin buvo giliai įsirėžę pirmojo apsilankymo Lietuvai sugrąžintame Vilniuje įspūdžiai, tad paskui, padvelkus laisvės vėjui, jie išsiliejo prisiminimuose su pakiliomis, džiaugsmingomis emocijomis:

Ir štai dabar – Vilnius mūsų! Kad ir neaiški, grėsminga nuotaika tvyrojo visoje šalyje, supratome, kad niekas veltui neduodama (tuojau pasklido toks dvielis „Vilnius mūsų, o mes – rusų“). Tačiau džiaugsmas buvo toks didelis! Sunku buvo patikėti, kad išsipildė visos tautos svajonė. [...] Po neilgų vyriausybės atstovų ir generolų kalbų (neatsimenu, ar buvo prezidentas), aidint Tautos himnui ir orkestrui, palengva kyla trispalvė Gedimino pilies bokšte... Džiaugsmo, susijaudinimo ašaros plūsta iš akių. Nedaug tokių dienų, kurios įstringa atmintin visam gyvenimui, kurios tartum stulpai, ant kurių laikosi išties tas žmogaus likimo tinklas. Ši diena – viena iš tokių (ten pat: 149–150).

Ir vėliau (1940), Humanitarinių mokslų fakultetui iš Kauno universiteto persikėlus į Vilnių, kaip tvirtina V. Zaborskaitė, jaunųjų literatų „gyvenimą gaubė ir lydėjo Vilniaus dvasia“, nes „Vilnius tada visiems buvo pasakų ir svajonių miestas“ (Zaborskaitė 1990: 377; 2002: 366). Dar anksčiau Vytautas Kubilius buvo panašiai liudijęs, kad prieškarinio literatūriniam jaunimui, kartu ir būsimai folkloristei, pradėjus studijuoti istoriniame mieste, laisvalaikiu entuziastingai susipažįstant su juo iš labai arti, Vilnių imta suvokti kaip tautos ir valstybingumo simbolį, „įaugusį į šitos kartos dvasinį gyvenimą“ ([Skeivys] 1997: 360). Kad šis jausmas nešiotas giliai širdyje visą gyvenimą, prisimena ir V. Zaborskaitė:

Savaitę prieš mirtį sūnus atnešė garsiajuostę, kurioje H. Šablevičius, lankydamasis JAV, buvo įrašęs K. Bradūno pasakojimą apie literatūrinį gyvenimą jaunystės mieste – Vilniuje. Pranutė klausėsi tarsi atgijusi, susikaupusi, pilna šviesios rimties, tarsi sugrįžusi į prarastąjį laiką, kuris jai visada buvo ir liko brangiausias (Zaborskaitė 1990: 378).

.....
deja, pasibaigs biografiniam pasakojimui nė neįpusėjus. 1993 m. sausio numeryje pasirodo paskutinis jos nebaigtų sudėtingo gyvenimo prisiminimų pluoštelis. Redakcijos prieraše nurodoma: „Čia nutrūksta prisiminimų gija“, pridėdama jų gavimo data – 1989.06.28, taigi vos pora mėnesių iki autorės mirties. Apmaduu, kad nespėta nė žodeliu užsiminti apie didžiąją savo gyvenimo dalį, paskirtą lietuvių tautosakai.

Galima tik paspėlioti, ar ne šie brangūs idealai galėjo paskatinti P. Jokimaitienę imtis tautosakinių Vilniaus, vėliau ir Lietuvos įvaizdžių interpretacijos (Jokimaitienė 1982, 1992a). Straipsnis „Vilnius lietuvių liaudies dainose“ spaudai įteikiamas 1981-aisiais ir publikuojamas po metų, sovietmečio stagnacijai artėjant į pabaigą (1964–1982). Tačiau spaudos sluoksniuose niekas nesikeičia, greičiau atvirkščiai: cenzūra tampa itin budri, draudžiamų temų geriau neliesti – autorių vidinis cenzorius vis dar gyvas ir kantriai budi. Gal todėl tyrime autorės pažiūrų neužtiksimė nė menkiausio ženklo – pagal to laiko reikalavimus tekstas „ideologiškai švarus“, jokių „buržuazinių“ atgarsių. O tyrėja, minėdama temos pirmtakų Jono Basanavičiaus, M. Biržiškos darbus, korektiškai pristato jų indėlį, išsisukdama su minimalia kritika – pavyzdžiui, pasakydama, jog šių folkloro tyrinėtojų, veikiančių istorinės mokyklos, „padarytos išvados kai kuriais atvejais nėra visai patikimos“, tačiau čia pat pridurdama, jog J. Basanavičiaus atliktas tyrimas „turi išliekamosios vertės gana gausiai sukaupia medžiaga, teisingais pastebėjimais“²⁰ (Jokimaitienė 1982: 112). Jei šiandien folkloristai rašytų apie Vilnių mūsų dainose, atspirties tašku neišvengiamai taptų ši P. Jokimaitienės publikacija. Nors straipsnyje pateikiama analizė ir nenutolusi nuo istoriniam laikui įprastos tyrimo koncepcijos, tačiau tiek Vilniaus įvaizdžio įprasminimas įvairiuose dainų žanruose, tiek jo meninė paskirtis atskleidžiama itin profesionaliai. Įdomu, jog „drauge su Beatriče Grincevičiūte jos parengė koncertinę programą *Vilnius lietuvių liaudies dainose*, kuri turėjo didelį pasisekimą“ (Zaborskaitė 2002: 374).

Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir L. Saukai atgaivinus prieškarui leistą *Tautosakos darbų* žurnalą, jau be jokių sovietmečio varžtų imta publikuoti straipsnius, tarp jų ir P. Jokimaitienės tekstą antrašte „Lietuva liaudies dainose“ (Jokimaitienė 1992a)²¹. Čia ji naudojasi visa rašytinės tautosakos fiksuota dainų medžiaga, kurioje minimas Lietuvos vardas: nuo senųjų karinių-istorinių iki Antrojo pasaulinio karo

20 Kalbama apie dvi J. Basanavičiaus mokslines publikacijas: „Ką lietuvių dainos žino iš Lietuvos ir kitų kraštų geografijos bei etnografijos“, skelbtą *Lietuvių tautoje* 1923 m., ir „Vilnius lietuvių dainose“ 1923 m., skelbtą Birštono slapyvardžiu *Lietuvių tautoje* 1925 metais. Žr. naujausias šių studijų laidas: Jonas Basanavičius, „Ką lietuvių dainos žino iš Lietuvos ir kitų kraštų geografijos bei etnografijos“, in: Jonas Basanavičius, *Raštai. Straipsniai ir studijos, (Jono Basanavičiaus biblioteka 14)*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 180–262; Jonas Basanavičius, „Vilnius lietuvių dainose“, in: Jonas Basanavičius, *Raštai. Straipsniai ir studijos, (Jono Basanavičiaus biblioteka 14)*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 299–416.

21 Kada šis tekstas P. Jokimaitienės rašytas, nėra aišku, nors greičiausiai paskutiniaisiais jos gyvenimo metais. Šio straipsnio autorė turėjo vilties, kad folkloristas K. Aleksynas, daug prisidėjęs leidžiant atnaujinto *Tautosakos darbų* žurnalo pirmąjį numerį (jam net buvo pavesta neįtikėtina užduotis: pirmą kartą prisėdus prie kompiuterio, gauto dovanų iš Amerikos, per vieną naktį surinkti, kaip būna tik pasakose, visą žurnalo numerį!), galėtų daugiau ką nors žinoti apie tautosakininkės rankraštį šia tema. Deja, jo atmintyje išlikusi vien tomis dienomis aplinkui tvyrojusi baimė, kad atsigavęs režimas dar gali parodyti savo nagus.

ir ypač pokario tremtinių, kalinių bei rezistencijos dalyvių, partizanų dainų. Lietuvos įvaizdis čia regimas per lietuvių „mąstyseną, pasaulėjautą, istorijos vertinimą ir santykį su aukštesnėmis kategorijomis: tėvynė, valstybė, sostinė“; šitaip „mėginama pažvelgti į vieną iš pačių reikšmingiausių mums tikrinių vardų – Lietuvą“, kuris „ypač aktualiai suskamba šiandien“ (ten pat: 24). Kalbama apie XIX a. kareivių ir emigrantų dainose išsakomą ilgesio refleksiją, taip pat šio amžiaus nacionaliniam sąjūdžiui priskiriamą dainų grupę, kuriai turėtų priklausyti ir autorinės dainos ryškiausiomis – *Lietuvos senovės, didingos tėvynės praeities* – temomis (ten pat: 27). Visu balsu prabylama apie dar vieną reikšmingą, su 1918–1923 m. kovomis dėl Lietuvos nepriklausomybės siejamą karinių-istorinių dainų grupę – jose aukštinamas „atsidavimas tėvynei, kario (savanorio) kovingumas, pasiryžimas mirti dėl Lietuvos laisvės“ (ten pat: 30). Glaustai aptardama dainose plėtojamą kovotojo mirties temą, kuklios apimties straipsnio pabaigoje autorė palieka ir nedidelę intrigą. Kiek netikėtai, turėdama galvoje minėtas XX a. pirmos pusės kovas ir tėvynės gynėjų mirtį, ji teigia, jog „čia ji [mirtis – B. S.] pasiekia tragiškumo ir kraupumo kulminaciją“, esą „dažnoje dainoje minimas kovotojų lavonų, numestų ant grindinio akmenų, išniekinimas“ (ten pat: 31), tarytum jau būtų kalbama apie brutalų pasityčiojimą iš pokario partizanų žūčių. Galimas dalykas, autorės apsirikta rašant, nors greičiau vis dėlto sąmoningai siekta papainioti istorinius pasipriešinimo laikotarpius – dėl visa ko, dar sykį apsidraudžiant, ypač turint karčios ilgametės ideologinio pobūdžio susidorojimų patirties.

IŠVADOS

Sprendžiant iš patyrintų sovietmečiu intensyviai rašiusios tautosakininkės P. Jokimaitienės mokslo darbų, jokia jos veiklos niša niekada nebuvo saugi vien dėl ideologiškai režimui nepriimtinos jos biografijos. Dėl to P. Jokimaitienei, tyrinėjusiai tautosaką Lietuvių kalbos ir literatūros institute, labiau nei kitiems mokslo darbuotojams teko taikytis prie sovietinėje santvarkoje diegiamos ideologijos. Ją nuolat lydėjo didžiuliai planinio darbo krūviai, juos ji kantriai vykdavo, nors ir jausdamasi griežčiau kontroliuojama nei bendradarbiai. Nors dėl jos vykdytų darbų kokybės nekildavo problemų, Instituto vyresnybės įvertinimo tautosakininkė taip ir nesulaukė, ilgus metus ėjo prasčiau apmokamas jaunesniosios bendradarbės pareigas. Biržietis žurnalistas, kraštotyrininkas Algirdas Butkevičius yra priminęs, jog teismus buvęs garsus aviacijos istorikas, jaunų dienų Pranės bičiulis Jonas Balčiūnas: apie jos knygas spauda sovietmečiu „mandagiai“ nutylėdavo, nes peikti nebuvo už ką, o pagirti (nors ji buvo tituluojama tarybine tautosakininke) neleido jos biografija (Butkevičius 2012: 186).

Apžvelgus pagrindinius P. Jokimaitienės dainotyros darbus ir pasigilinus į mažiau žinomas mokslines publikacijas, išsibarsčiusias po įvairius leidinius, be kita

ko, išryškėjo svarbus ir pavydėtinas jos asmenybės bruožas – pažiūrų tvirtumas. Būdama politiniu atžvilgiu lengviau pažeidžiama, ji vis dėlto gebėjo daugumoje savo straipsnių susikurti sau lyg ir kokią sovietinės ideologijos atžvilgiu sąlyginę autonomiją – mokslinius tekstus rašė perdėtai nepridėliodama „perkūnsargių“, nesunkiai pastebimų kituose to paties laiko folkloristų tyrinėjimuose. Tai buvo individualus ir nelengvas tautosakininkės pasirinkimas. Mokslinėje plotmėje jai irgi sekėsi išlaviruoti per daug nedemonstruojant lojalumo režimui. Įtampų netrūko, tačiau pamatinių savo nuostatų ji niekad nebuvo atsisakiusi, nors geriau nei bet kas žinojo, kaip elgtis, „kad į viešumą patektų tik ideologinių formulių raidę ir dvasią atitinkanti produkcija“ (Streikus 2018: 12). Tik stipri asmenybė galėjo atlaikyti spaudimą, užgulusį jaunos tyrėjos pečius, taip ir nepaleidusį per visą jos mokslinę karjerą. Kaip jau rašyta, net „vidinio cenzoriaus“ įrankiu ne vienu atveju jos naudotasi gana formaliai.

Šiuolaikinės folkloristų kartos ir kitų, besidominčių mūsų dainų istoriniu paveldu, akiratyje tebėra P. Jokimaitienės parengti pagrindiniai dainų studijų veikalai – vaikų, istorinių-socialinių dainų spausdinti katalogai; dėmesio ypač sulaukia jų pagrindu išleisti *Dainynai*, iš kurių vienas skirtas vaikų dainoms, dar du – karinei-istorinei liaudies poezijai. Ne mažiau įdomios yra jos mažesnės apimties publikacijos, tiek tiriamojo pobūdžio, tiek nukreiptos į tautosakos sklaidą. Be kita ko, sovietmečiu diegtą pagrindinį folkloro tyrimo kanoną jos darbai iš tikrųjų atitiko, kadangi dėmesio centre visą laiką išliko dainuojamosios tautosakos anuometiniai tyrimų prioritetai: žanrinis dainų pasiskirstymas, tematika ir kompozicija, išraiškos priemonės ir kiti meniškumo klausimai, idėjiškumo raiška. Net galima tvirtinti, jog jai buvo įdomu analizuoti šiuos dainų aspektus ir ji tai darė nepaviršutiniškai, kiekvienąkart vis iš naujo įsigilindavo į dainų retorikos modelį, kitus dainuojamosios tautosakos reiškinius. Ne vien akademinėi, bet ir platesnei auditorijai tautosakininkė aiškina, „kaip kuriama liaudies daina“, kuo gali būti svarbūs vienos dainos variantų telkiniai, o jos teiginį, „jog tautosakos tyrinėjimuose būtina analizuoti variantų visumą“, L. Sauka įvertins kaip anuomet itin novatorišką (Sauka 2016: 411). Neapsiriko ir poetas Liudvikas Jakimavičius, sakydamas, jog „nepaliko Pranutė poezijos tomų – liko Respublikos ir karo metų spaudoje pabirusios eilėraščių publikacijos, liko lentynėlė solidžių tautosakos darbų, kurių nereikia perrašinėti kitiems vėjams papūtus“ (Jakimavičius 1989: 87).

LITERATŪRA

- Aleksynas Kostas 1994. „Gaivioj tautosakos srovėj“, *Tautosakos darbai* 3 (10), p. 231–236.
 Butkevičius Algirdas 2012. „Viena iš tragiškosios kartos“ [Pranės Jokimaitienės 90-osioms gimimo metinėms], *Tautosakos darbai* 43, p. 183–187.

- Būgienė Lina 2021. „Folkloras ir politika: prigimtinės sąsajos ir iššaknijusios stigmos“, *Tautosakos darbai* 61, p. 156–172.
- Čebelinė Palmyra 1992. „Keli žodžiai apie Pranę Aukštikalnytę–Jokimaitienę“, *Liaudies kūryba* 3, p. 187–190.
- Daujotytė Viktorija 1993. „Tylūs gėrio ir grožio herojai. Pranę ir Gediminą Jokimaičius atsimenant“, *Kultūros barai* 4, p. 37–40.
- Jakimavičius Liudvikas 1989. „Keli prisiminimo žodžiai apie Pranutę Aukštikalnytę–Jokimaitienę“, *Sietynas. Jaunųjų kultūros mėnraštis* 7, Vilnius: „Sietynas“, p. 87.
- Jokimaitienė Pranė 1962. „Dainuojamoji tautosaka“, *Literatūra ir kalba* 6, p. 396–403.
- Jokimaitienė Pranė 1963. „Puiki dovana mokytoju“, *Tarybinė mokykla* 5, p. 41.
- Jokimaitienė Pranė 1964a. „Baudžiaviniai motyvai vaikų dainose“, in: *Kraštotyra*, Vilnius: Lietuvos TSR kraštotyros d–ja, p. 80–87.
- Jokimaitienė Pranė 1964b. „Zervyniškių dainos“, in: *Zervynos*, Vilnius: Lietuvos TSR kraštotyros d–ja, p. 147–152.
- Jokimaitienė Pranė 1965. „Kaip kuriama daina“, *Pergalė* 3, p. 159–164.
- Jokimaitienė Pranė 1966. „Lopšinės“, *Kraštotyra* 3, p. 149–154.
- Jokimaitienė Pranė 1967a. „Lietuvių liaudies vaikų dainos ir jų klasifikacija“, *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, (A serija)*, 1 (23), p. 151–162.
- Jokimaitienė Pranė 1967b. „Amžinas, gyvas šaltinis“, *Pergalė* 3, p. 149–157.
- Jokimaitienė Pranė 1968a. „Lietuvių liaudies baladės“, *Literatūra ir kalba* 9: *Dainuojamosios tautosakos klausimai*, p. 207–353.
- Jokimaitienė Pranė 1968b. „Vaikų dainos“, in: *Dieveniškės*, redakcinė komisija: Vacius Milius et al., Vilnius: Vaga, p. 248–258.
- Jokimaitienė Pranė 1970a. *Lietuvių liaudies vaikų dainos*, Vilnius: Vaga.
- Jokimaitienė Pranė 1970b. „Baladė apie dukterį gegutę Merkinės apylinkėse“, in: *Merkinė*, redakcinė komisija: Norbertas Vėlius et al., Vilnius: Vaga, p. 311–325.
- Jokimaitienė Pranė 1971. „Senosios lietuvių tautosakos tyrinėtojas“, *Literatūra ir kalba* 11: *Lietuvių tautosakos stilius ir žanrai*, p. 485–490.
- Jokimaitienė Pranė 1979. „Vaikų poezija ir tautosaka“, in: *Šiuolaikinės vaikų literatūros problemos*, sudarė Jonas Linkevičius, Vilnius: Vaga, p. 109–125.
- Jokimaitienė Pranė (par.) 1980. *Lietuvių liaudies dainynas 1: Vaikų dainos*, melodijas parengė Z. Puteikienė, Vilnius: Vaga.
- Jokimaitienė Pranė, Kazlauskienė Bronė (par.) 1980. *Lietuvių liaudies dainų katalogas 4: Istorinės–socialinės dainos*, Vilnius: Vaga.
- Jokimaitienė Pranė (par.) 1981. *Bitė ritė baltaragė: Tautosakos rinkinys vaikams*, Vilnius: Vaga.
- Jokimaitienė Pranė 1982. „Vilnius lietuvių liaudies dainose“, *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, (A serija)*, 4 (81), p. 112–122.
- Jokimaitienė Pranė (par.) 1983. *Su saule lijo*, Vilnius: Vaga.
- Jokimaitienė Pranė (par.) 1985a. *Lietuvių liaudies dainynas 3: Karinės–istorinės dainos 1*, melodijas parengė Z. Puteikienė, Vilnius: Vaga.
- Jokimaitienė Pranė 1985b. „Ei girdėc girdėc, kap Marcinkonys gieda...“, in: *Aš išdainavau visas dainėles 1: Pasakojimai apie liaudies talentus – dainininkus ir muzikantus*, sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Vilnius: Vaga, p. 224–238.
- Jokimaitienė Pranė (sud.) 1986a. *Klausė žvirblis čiulbuonėlis: Lietuvių liaudies žaidimai*, Kaunas: Vy-tury, (2–asis leid., 2013).
- Jokimaitienė Pranė 1986b. „Rožės Sabaliauskienės dainų kraitis“, in: *Atbėga elnis deovniaragis. Rožės Sabaliauskienės tautosakos ir etnografijos rinktinė*, sudarė ir parengė Pranė Jokimaitienė, Norbertas Vėlius, Vilnius: Vaga, p. 9–22.

- Jokimaitienė Pranė 1990a. „Maironio poezijos tautosakėjimas“, *Literatūra ir kalba* 21: *Maironis*, p. 168–178.
- Jokimaitienė Pranė 1990b. „Tragiškoji karta“, in: *Literatūros panorama '88*, Vilnius: Vaga, p. 170–174.
- Jokimaitienė Pranė 1992a. „Lietuva liaudies dainose“, *Tautosakos darbai* 1 (8), p. 24–32.
- Jokimaitienė Pranutė 1992b. „Apie Gediminą ir save“, *Metai* 9–10, p. 140–154; 11, p. 117–133; 12, p. 124–134.
- Jokimaitienė Pranutė 1993. „Apie Gediminą ir save“, *Metai* 1, p. 132–142.
- Jokimaitienė Pranė (par.) 1995. *Lietuvių liaudies dainynas 9: Karinės-istorinės dainos 2*, melodijas parengė Aušra Žičkienė, Vilnius: Vaga.
- Jonynas Ambraziejus 1994a. „Sugrįžtanti iš širdies egzodo: Pranė Jokimaitienė poezijoje ir liaudies dainos tarnyboje“, *Dienovidis* 16, bal. 22 d.
- Jonynas Ambraziejus 1994b. „Nutildytos poetės posmai“, *Atgimimas* 36, rugs. 14 d.
- Kazlauskienė Bronė 1992. „Iš tautosakos skyriaus veiklos pokario laikotarpiu“, *Tautosakos darbai* 1 (8), p. 98–108.
- Kubilius Vytautas 1997. *Literatūra istorijos lūžyje*, Vilnius: Diemedžio leidykla.
- Lebedys Jurgis 1972. „P. Jokimaitienės disertacija *Lietuvių liaudies vaikų dainos*“, in: Jurgis Lebedys, *Lituanistikos baruose 2: Recenzijos, paskaitos, sumanymai*, Vilnius: Vaga, p. 115–118.
- Mitaitė Donata 2022. „Daina pro žemės balsą“, *Metai* 10, p. 78–87.
- Mykolaitytė Aurelija 2018. „Pranutės Aukštikalnytės–Jokimaitienės sugrįžtantys tekstai: skaudūs pokario liudijimai“, *Žiemgala. Istorijos ir kultūros žurnalas* 1, p. 10–14.
- Satkauskytė Dalia 2015. „Įvadas. Sovietmečio literatūros iššūkis“, in: Dalia Satkauskytė (sud.), *Tarp estetikos ir politikos. Lietuvių literatūra sovietmečiu*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 7–24.
- Sauka Leonardas 1989. „Poetės ir mokslininkės netekus“, *Pergalė* 11, p. 184.
- Sauka Leonardas 2016. „Pranė Jokimaitienė“, in: Leonardas Sauka, *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje: tyrėjai ir jų darbai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 381–412.
- Seselskytė Adelė 1968. „Iš Lietuvių kalbos ir literatūros instituto folkloristų mokslinės veiklos“, *Literatūra ir kalba* 9: *Dainuojamosios tautosakos klausimai*, p. 461–475.
- Seselskytė Adelė 1990. „Iškili lietuvių liaudies poezijos tyrinėtoja“, *Lituanistica* 4, p. 82–86.
- [Skeivys Rimantas] R. S. (par.) 1997. „75-ąsias Pranės Jokimaitienės gimimo metines minint“: [pripiminimai apie P. Jokimaitienę], *Tautosakos darbai* 6–7 (13–14), p. 347–362.
- Skrodenis Stasys 2005. *Folkloras ir folklorizmas*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio instituto leidykla.
- Sprindytė Jūratė 2019. „Stagnacija“, in: Algis Kalėda, Rimantas Kmita, Dalia Satkauskytė (sud.), *Sovietmečio lietuvių literatūra. Reiškiniai ir sąvokos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 52–73.
- Streikus Arūnas 2018. *Minties kolektyvizacija. Cenzūra sovietų Lietuvoje*, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai.
- Stundžienė Bronė 2021. „Laiko žymės Dainyno skelbimo istorijoje“, *Tautosakos darbai* 61, p. 141–155.
- Zaborskaitė Vanda 1990. „Neišsipildę pažadai“, *Proskyna. Kultūros almanachas jaunuomenei*, p. 377–384.
- Zaborskaitė Vanda 2002. *Tarp istorijos ir dabarties: literatūra, atsiminimai, publicistika*, Vilnius: Tyto alba.
- Žukas Vladas 1969. „Iš tautosakos rinkimo ir spausdinimo istorijos“, *Liaudies kūryba* 1, Vilnius: Mintis, p. 124–143.